

Г.В. КОРНИЙЧУК
(Інститут кормів та сільського господарства Поділля
Національної академії аграрних наук України, м. Вінниця, Україна)

Теоретичні основи кредитного забезпечення як фактору економічного зростання сільськогосподарських підприємств

Важливим фактором економічного зростання сільськогосподарських підприємств є достатнє фінансове забезпечення, вагому частку якого складають кредитні ресурси. Вибір оптимальної структури джерел фінансового забезпечення має велике значення за умов ринкової економіки. Поступ банківського кредитування обумовлюється розвитком ринкового господарства, де стосунки між банком та позичальником виходять на перший план.

У статті зроблена спроба визначення місця кредиту як фактору фінансового забезпечення економічного зростання сільськогосподарських підприємств. Зокрема розглянуто механізм банківського кредитування підприємницької діяльності, який визначається для кожного комерційного банку окремо. Встановлено, що на даний час кредитування сільськогосподарських підприємств перебуває на стадії розвитку: розроблена і прийнята нормативно-правова база, розвивається кредитна кооперація на селі. В той же час, існує необхідність розроблення та запровадження комплексної системи фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів в сільському господарстві.

Ключові слова: кредит, фінансування, економічне зростання, сільськогосподарські підприємства, лізинг, кредитна кооперація.

Г.В. КОРНИЙЧУК
(Інститут кормів і сільського господарства Подолья Національної академії аграрних наук
України, г. Вінниця, Україна)

Теоретические основы кредитного обеспечения как фактора экономического роста сельскохозяйственных предприятий

Важным фактором экономического роста сельскохозяйственных предприятий является достаточное финансовое обеспечение, весомую долю которого составляют кредитные ресурсы. Выбор оптимальной структуры источников финансового обеспечения имеет большое значение в условиях рыночной экономики. Продвижение банковского кредитования обусловливается развитием рыночного хозяйства, где отношения между банком и заемщиком выходят на первый план.

В статье сделана попытка определения места кредита как фактора финансового обеспечения экономического роста сельскохозяйственных предприятий. В частности рассмотрен механизм банковского кредитования предпринимательской деятельности, который определяется для каждого коммерческого банка в отдельности. Установлено, что в настоящее время кредитование сельскохозяйственных предприятий находится на стадии развития: разработана и принята нормативно-правовая база, развивается кредитная кооперация на селе. В то же время, существует необходимость разработки и внедрения комплексной системы финансовой поддержки инновационной деятельности, в частности механизмов удешевления кредитов и поощрения банков к кредитованию инновационных проектов в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: кредит, финансирование, экономический рост, сельскохозяйственные предприятия, лізинг, кредитная кооперация.

Theoretical Basis of Credit Support as a Factor of Economic Growth of Agricultural Enterprises

An important factor of economic growth of agricultural enterprises is sufficient financial support, which contains significant proportion of loans. The selection of optimal structure of financial support resources is vital in a market economy. Progress in bank lending is caused by the development of market economy, where the relationship between banks and borrowers comes to the fore.

This article attempts to determine the place of credit as a factor of financial support of economic growth for agricultural enterprises. In particular, it is considered the mechanism of bank crediting of business, which is determined for each commercial bank individually. It is defined that currently the crediting of agricultural enterprises is under development: formed and adopted regulatory framework, credit co-operatives in rural areas are in a constant progress. At the same time, there are necessities of creation and implementation of the integrated system of financial support of innovations, including the mechanisms of cheaper loans and encourage banks to credit innovation projects in agriculture.

Keywords: credit, financing, economic growth, agricultural enterprises, leasing, credit co-operatives.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення вимагають підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Вагомим чинником економічного зростання сільськогосподарських підприємств є достатні обсяги його фінансового забезпечення, вагому частку якого складає його кредитне забезпечення. Кредитування має ряд переваг та недоліків, які слід враховувати при оцінці доцільності залучення кредитних коштів. Вивчення особливостей банківського кредитування сільськогосподарських підприємств актуальне не лише з причин необхідності оцінки доцільності залучення кредитних ресурсів, але й внаслідок ідентифікації останнього як важливого фінансового інструменту забезпечення інноваційного розвитку галузі сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Не зважаючи на те, що економічне зростання сільськогосподарських підприємств є важливою складовою розвитку аграрної галузі, участь вітчизняних банків у їх фінансуванні характеризується незначними масштабами. Різноманітні аспекти даної проблематики досліджували І. Бланк, Л. Вдовенко [1], С. Власюк [2], З. Васильченко, В. Геєць, Г. Герасименко, В. Гмиря [3], О. Гудзь, М. Дем'яненко, В. Жук [4, 5], І. Зятковський [6], М. Крупка, Н. Левченко [8], Т. Лозинська [9], Ю. Лупенко, Т. Майорова, О. Мороз, А. Пересада, П. Стецюк [14], О. Непочатенко, О. Олійник, О. Петрук, Н. Прокопенко, П. Саблук, Л. Худолій, О. Шкуратов [18], А. Чупіс. Їх творчий доробок став методологічною базою управління фінансовим, в тому числі кредитним забезпеченням розширеного відтворення у аграрній сфері. В той же час постійна зміна умов ринкового середовища ставить нові виклики перед суб'єктами кредитного процесу, а відтак актуалізує і наукові дослідження в цій сфері.

Метою статті є наукова оцінка фінансового забезпечення агроформувань і виокремлення кредиту як фактору їх економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. Економічне зростання характеризує підсумок функціонування економіки в цілому, або окремих її галузей, який можна виміряти темпами приросту валового національного продукту, валової продукції, чи темпами приросту цих же показників у розрахунку на душу населення [9].

Економічне зростання галузі сільського господарства пов'язане в першу чергу із її стабільним фінансовим забезпеченням.

Автор наукових і навчальних праць І.В. Зятковський дає тлумачення поняттю «фінансове забезпечення» таким чином: «Фінансове забезпечення – це система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства». Можна погодитись з його думкою, що воно здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування [6, с. 44].

Вибір оптимальної структури джерел фінансового забезпечення має велике значення за умов ринкової економіки. Фінансові ресурси підприємства складають власний, залучений та позичений грошовий капітал. Оптимальне співвідношення між усіма ресурсами фінансування інвестиційної діяльності є запорукою успішного функціонування підприємства.

Позичений грошовий капітал складають довгострокові та короткострокові кредитні ресурси. Для забезпечення економічного розвитку галузі сільськогосподарським підприємствам доцільно залучати довгострокові кредити, які слугуватимуть фінансовим джерелом інноваційного розвитку на перспективу.

Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток національного сільського

Фінанси та оподаткування

господарства можливо лише у тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційно-інвестиційної моделі.

Останніми десятиліттями вартість техніки, технологій, матеріалів, послуг, які являють собою промислові новачки та пропонуються сільському господарству, досягла такого рівня, який обумовлює різке підвищення вартості виробництва аграрної продукції [9].

Досягнення необхідного рівня інтенсивності виробництва є необхідною складовою економічного зростання сільськогосподарських підприємств. Інтенсивний тип економічного зростання здійснюється шляхом ефективного використання ресурсів на основі науково-технічного прогресу та найкращих форм організації виробництва.

Зокрема, в економічній літературі наголошується на тому, що, крім проблем визначення необхідного рівня інтенсивності виробництва, в реальних умовах додається ще й проблема обмеженості в ресурсах. Оскільки інтенсифікація пов'язана з додатковим залученням ресурсів, а ресурси завжди обмежені, то треба розв'язувати проблему оптимальної інтенсивності виробництва з урахуванням наявних ресурсів, тобто в реальних умовах господарювання [10, с. 366].

Подальший розвиток сільського господарства потребує фінансових ресурсів. Попит з боку сільськогосподарських товаровиробників сформований, оскільки в умовах жорсткої ринкової конкуренції вистояють прогресивні, технологічні виробники, що вимагає значних фінансових вкладень [8].

В основі економічного зростання сільського господарства лежить ефективне використання основних факторів виробництва.

Надаючи підтримку сільськогосподарським виробникам уряд сприятиме залученню інвестицій в основний капітал. Проте, ця підтримка направлена на всі підприємства та не в повній мірі сприяє підвищенню ефективності виробництва. Низький рівень технологічного прогресу пов'язаний із відсутністю сучасних технологій, залучення інвестицій грає вагомішу роль ніж державна підтримка.

Сектор банківських послуг відіграє важливу роль в розвитку економіки держави, забезпечуючи виробничу, соціальну та інші підсистеми необхідними фінансовими ресурсами [2, с. 243].

Ефективний фінансово-кредитний механізм фінансування сільськогосподарських підприємств забезпечується за рахунок перспективних напрямів:

- розвитку ринку довгострокового кредитування, враховуючи формування «довгої» ресурсної бази;
- удосконалення аналітичної роботи в банківських установах щодо супроводження кредитних договорів, в тому числі методики оцінки кредитоспроможності позичальника – сільськогосподарського підприємства;
- створення системи забезпечення гарантії кредитів сільськогосподарських підприємств;

- кредитування підприємств аграрного сектору необхідно здійснювати за рахунок розвиненої системи кредитної кооперації, яка тісно пов'язана з банківською системою;

- підсилення ролі держави в достатньому та повному ресурсному забезпеченні кредитної системи [3].

Механізм банківського кредитування підприємницької діяльності аграрних підприємств формується та використовується кожним комерційним банком на основі сформованої кредитної політики, ефективність якого визначається збігом економічних інтересів кредитора та позичальника і, як результат, досягнення кінцевої мети кожного суб'єкта кредитних відносин: для позичальника – зростання ефективності підприємницької діяльності за рахунок позичених джерел, а для кредитора – одержання прибутку від кредитної операції без втрати потенційного клієнта на майбутнє [1].

Відповідно до Державної програми активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 роки був проведений аналіз складових рейтингу та за результатами опитування керівників компаній усіх галузей економіки встановили, що однією із найважливіших проблем, які стримують зростання конкурентоспроможності національної економіки є висока вартість кредитних ресурсів.

Сільському господарству на сьогодні необхідні інвестиційні вкладення. Проте, зависокі кредитні ставки не сприяють вкладенню коштів у сільськогосподарські підприємства. Зменшення ризику неповернення кредиту є обов'язковою умовою здешевлення кредиту. Одним із методів зменшення ризику є його страхування. Проте, страхування сільськогосподарської діяльності в Україні не надто поширене через його високу вартість. Встановлення сприятливого інвестиційного клімату в країні сприятиме підвищенню її аграрного потенціалу.

Загальний річний темп зростання портфеля кредитів сільськогосподарських компаній склав 3,8 %, а обсяг нових кредитів таким підприємствам за останній рік (травень 2012-квітень 2013) склав 55400000000 грн. (на 4,1 % більше, ніж роком раніше)», - повідомили в асоціації. «У тому числі завдяки банківському кредитуванню, сільське господарство продемонструвало зростання обсягу виробництва: індекс обсягу сільськогосподарського виробництва за 4 місяці 2013 склав 105,1 % і перевищив значення аналогічного індексу по більшості інших галузей економіки», - підкреслили в НАБУ [12].

Наразі в Україні розроблена і прийнята нормативно-правова база, розвивається кредитна кооперація на селі. Однак ця діяльність проводиться у руслі розвитку загального кредитування аграрного виробництва.

Сьогодні ідеологія державної підтримки орієнтована на економічний прагматизм, що виражається в збільшенні віддачі кожної гривни бюджетних коштів. Априорно крупно товарні підприємства мають більш високий рівень віддачі

фінансових вкладень за рахунок масштабів виробництва. З цих позицій цілком зрозуміла нинішня структура розподілу бюджетного фінансування розвитку аграрного виробництва. Однак, вона не відповідає гостроті проблеми фінансового забезпечення для різних за обсягами виробництва сільськогосподарських підприємств. В світовій практиці при розподілі бюджетних коштів на підтримку сільського господарства враховується не лише економічний, а й соціальний, культурний, історичний, екологічний аспект. В цьому контексті будується й концепція сталого розвитку аграрного виробництва та сільських територій, яка домінує в економічній та аграрній політиці розвинутих країн. Наприклад, в США біля 70 % бюджетних дотацій отримують найменші за розмірами виробництва сільськогосподарські товаровиробники [14].

І.М. Кобушко вважає, що необхідно розробити та запровадити комплексну систему фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів [7, с. 127].

Ефективність фінансування можлива тільки при наявності вибору у сільгосппідприємств індивідуально прийнятної структури фінансування. Сільськогосподарська кредитна кооперація є реальною альтернативою банківському кредитуванню, відповідно, система ефективного фінансового забезпечення аграрного виробництва на сьогодні може включати в себе крім бюджетного фінансування, банківського та комерційного кредитування, агролізингового фінансування й кооперативне кредитування [13].

Процес отримання кредиту є доволі довгим і складним для сільгоспвиробника. Брак знань, які стосуються, зокрема, кредитних ризиків, розміру процентних ставок, оформлення заявки на кредит поглиблюють першу непорозуміння між кредитором та потенційним позичальником.

У фінансовому забезпеченні агробізнесу існує певна сезонність, зумовлена сезонністю виробництва. Під час посівної кампанії сільгосппідприємства, беручи кредити, накопичують зобов'язання, а починаючи реалізовувати зібраний врожай, вони поступово погашають фінансові зобов'язання та в подальшому темпи погашення кредитів аграріями залежать від ринкової кон'юнктури [17].

Особливо гостро грошове питання сьогодні постало перед дрібними та середніми сільгоспвиробниками. Йдеться про особисті селянські господарства та ті фермерські господарства, що обробляють до 400 гектарів землі. Через постійне безгрошів'я їм особливо важко виживати в непростих економічних умовах. Банки й раніше не балували ці господарства своєю увагою, а зараз, коли вимоги до заставного майна суттєво зросли, вже й зовсім не помічають.

Експерт у питаннях агрофінансування Проекту USAID «АгроІнвест» Наталя Ільїна уточнила – більшість банків не мають кредитних продуктів для малих та середніх сільгоспвиробників і, в кращому випадку, пропонують споживчі кредити, переплата за

якими надто велика. Крім того, банки в основному працюють під заставу, оцінка й страхування якої – додаткові витрати для сільгоспвиробника, які також роблять кредит дорожчим. У кредитних спілках усього цього нема, там умови кредитування «відточені» під сільгоспвиробника та його потреби [11].

В сучасних умовах найпривабливішим методом фінансового забезпечення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки може стати лізинг. Саме він зможе певною мірою забезпечити сільськогосподарських товаровиробників основним засобами в найкоротші строки. З позиції інвестування лізинг має істотні переваги перед комерційним кредитом. Він загострює конкуренцію між банками і лізинговими компаніями, що збільшує надходження капіталу у виробництво. Крім того, при лізингу знижується ризик всіх учасників цього процесу, тому що речовинна форма предмета кредитування забезпечує великі гарантії по поверненню кредиту, чим його грошова форма [18].

Одним з інструментів стимулювання інвестицій у науково-технологічну сферу є дослідницький податковий кредит – зменшення суми нарахованого податку на прибуток, що надається суб'єкту господарювання в обсязі, що дорівнює встановленому відсотку від обсягу витрат суб'єкта господарювання на НДДКР у поточному році, який не перевищує встановленого відсотка річного прибутку підприємства (США, Італія, Японія, Канада, Австрія, Бельгія, Угорщина тощо) [7, с. 127].

Висновки. Отже, кредит є одним із вагомих факторів фінансового забезпечення економічного зростання сільськогосподарських підприємств. Проте, щоб отримати кредит українському сільгоспвиробнику потрібно подолати безліч перешкод.

Сьогодні немає об'єктивних підстав для прогнозування істотного росту банківського кредитування аграрного сектору вітчизняної економіки. Для цього існують певні причини. В першу чергу, слід вказати на низький фінансово-інвестиційний потенціал позичальників – підприємств аграрного сектора. Майже 70 % вітчизняних сільськогосподарських підприємств мають виручку від реалізації продукції та послуг в обсягах, що не перевищують 5 млн. грн. При цьому рентабельність сільськогосподарського виробництва для даної групи підприємств коливається від – 13,5 % до +8,6 %, а її середньозважене значення становить близько 3 %. На їх частку припадає лише 18 % від загального обсягу реалізації продукції [15].

4 Список використаних джерел

1. *Вдовенко Л.О.* Механізм банківського кредитування в аграрній сфері [монографія] / Л.О. Вдовенко. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2013. – 378 с.
2. *Власюк С.А.* Оцінка використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами / С.А. Власюк // Вісник Львівського національного аграрного університету: Економіка

АПК. – 2009. – № 16(2). – С. 243-247.

3. *Гмиря В.П.* Особливості фінансово-кредитного механізму фінансування сільськогосподарських підприємств Черкаської області / В.П. Гмиря // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3. – С. 249-252.

4. *Жук В.М.* Пріоритетність обліково-фінансової складової у залученні земель сільськогосподарського призначення до економічного обороту / В.М. Жук // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки / Редколегія: Калетнік Г.М. (головний редактор) та інші. – Вінниця: ВНАУ, 2012. – Випуск 1(56). – С.37-47.

5. *Жук В.М.* Стан та розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу / В.М. Жук // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С.33-42.

6. *Зятковський І.В.* Фінансове забезпечення діяльності підприємств: [монографія] / І.В. Зятковський. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 215 с.

7. *Кобушко І.М.* Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І.М. Кобушко, Е.І. Гусейнова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 124-130.

8. *Левченко Н.М.* Державна підтримка фінансового забезпечення розвитку аграрного сектора економіки / Н.М. Левченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/2/03.pdf>.

9. *Лозинська Т.М.* Інтенсивні фактори економічного зростання в аграрній сфері України: питання методології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/02/130.pdf>.

10. *Олійник І.О.* Оптимізація інтенсивності виробництва сільськогосподарської продукції / І.О. Олійник // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету: економічні науки / [за ред. В.Г. Ткаченко]. – 2006. – № 61(84). – С. 366.

11. Особливості кредитування 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ogo.ua/articles/view/2013-09-21/43196.html>.

12. Процентні ставки за кредитами для аграріїв знижуються // Аграрний союз України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/agrarnijsouzukraieni/poradi-urista/procentnistavkizakreditamidlaagrariievznizuutsa>.

13. *Сидор Г.В.* Розвиток аграрного бізнесу в Україні в контексті впливу світової фінансово-економічної кризи / Г.В. Сидор // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3. – С. 170-172.

14. *Стецюк П.А.* Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 4. – С. 134-137.

15. *Стецюк Ю.П.* Передумови розвитку банківського інвестиційного кредитування аграрних проектів / Ю.П. Стецюк // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2010. – № 2. – С. 300-305.

16. *Тернопільський В.* Позика в очікуванні землі / В. Тернопільський // Агробізнес сьогодні. – 2010. – № 23(198) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/144-2010-12-17-08-09-01.html>.

17. УАК: Аграріям важко, прострочення кредитів різко зросло // Українська аграрна конфедерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/uak-agrariyam-vazhko-prostrochennya-kreditiv-rizko-zroslo>.

18. *Шкуратов О.І.* Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки / О.І. Шкуратов / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Suek/2011_3/Shkurat.pdf.

19. Экономическая теория: [учебник] / Под общ. ред. акад. В.И. Видяпина, А.И. Добрынина, Г.П. Журавлевой, Л.С. Тарасевича. – М.: ИНФРА – М, 2003. – 714 с. – (Серия «Высшее образование»).